

KUTATÁSI EREDMÉNYEK – 2023

(Lezárt kutatások összefoglalói)

Tartalom

A zsarolás büntetőjogi és kriminológiai vizsgálata.....	2
A szexuális erőszak bizonyításával kapcsolatos problémák a vádemelést megelőző eljárás során	3
Kiskorú áldozatok, felderítési nehézségek, a lakókörnyezet és a felderítettség összefüggései a családon belüli erőszak körében.....	4
A tiltott szerekkel kapcsolatos operatív felderítés hazai jellemzői	5
A természetkárosítás bűncselekmények (Btk. 242. §) elbírálásának magyar gyakorlata a környezet büntetőjog általi védelméről szóló EU irányelv érvényesüléséről szóló értékelés [SWD(2020) 260 final] alapján.....	6
A kriminológia Magyarországon: fejlődés és lehetőségek.....	7
A felfegyverkezve elkövetés hazai és nemzetközi megítélése, különös tekintettel az ún. „ <i>knife crime</i> ” jelenségére	8
Az aktafeldolgozások módszertani problémái	9
A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték longitudinális vizsgálata 2011–2023	10
Az online drogkereskedelem hazai jellemzői.....	11
Az egyes bűncselekménytípusok elkövetőinek életkori sajátosságai.....	12
A valóság bizonyításának vádlottat terhelő esetei: a fordított bizonyítási teher alkalmazásának gyakorlati tapasztalatai a vagyoneklobzás körében [Btk. 74/A. § (1) és (2) bekezdései]	12
A Btk. 19. §-ában szabályozott büntethetőséget kizáró ok gyakorlata az emberkereskedelem és kényszermunka sértettjei által kényszer és fenyegetés hatására elkövetett jogellenes cselekményekkel összefüggésben	13
A pénzmosás tipikus magyarországi elkövetőjének profilja: a bűncselekmény terheltjeinek személyi körülményei és azok lehetséges szerepe az elkövetővé válásban	14
A terhelttel kötött megállapodás szerepe a bírósági határozat meghozatalában – lehetőségek a hazai jogrendben, eltérő megoldások a nemzetközi gyakorlatban	15
Az okozott vagyoni hátrány megtérülésének lehetőségei a költségvetési csalás miatti bűnügyekben: az elkövető általi megtérítés [Btk. 396. § (8) bekezdése], a vagyoneklobzás, továbbá az adóhatóság általi megfizetésre kötelezés révén visszaszerzett vagyon egymáshoz viszonyított aránya és a kétszeres elvonás elkerülésének biztosítása a büntetőeljárásban	16
A lefoglalt elektronikus adatok kezelése és a személyes adatok védelme, a lefoglalt adatról készített másolat eljárásjogi megítélése és a sorsa a büntetőeljárásban.....	17
Pénzüntézetek ügyfeleinek sérelmére az online térben elkövetett csalás bűncselekmények.....	18
Az állatkínzás nyomozása	19
Az erőszakba torkolló vagyon elleni bűncselekmények (különös tekintettel az idősök sérelmére elkövetett ilyen cselekményekre).....	19

AZ INTÉZET ÁLTAL KEZDEMÉNYEZETT KUTATÁSOK

Nagy László Tibor

A zsarolás büntetőjogi és kriminológiai vizsgálata

A kutatás az OKRI-ban – az önbírászkodás, a kifosztás és a rablás vizsgálatát követően – a vagyoni elleni erőszakos bűncselekmények elemzésének negyedik, egyben utolsó állomása volt. A kutatás során igyekeztünk feltárni a zsarolás büntetőjogi és kriminológiai aspektusait, a jogalkalmazási kérdéseket, problémákat, a profilaxis lehetőségeit, és mindezek alapján megfelelő és a gyakorlatban is alkalmazható szakmai következtetéseket levonni. A zsarolás jelenségének komplex megismerésén belül feltárással kerültek a büntetőeljárások során felmerülő bizonyítási, minősítési kérdések, jogalkalmazási problémák is.

Először a zsarolás jogtörténeti előzményeinek, jogi fejlődésének, jogszabályi környezetének és kriminálstatisztikai adatainak megismerésére került sor, majd empirikus vizsgálatot végeztünk a bűnügyi iratok alapján.

A zsarolás a rablás mellett a másik olyan erőszakos vagyoni elleni bűncselekmény, amelyet már a Csemegi-kódex is büntetni rendelt, az elkövetési magatartás azonban nem tartalmazott eredményt, és magában foglalta a kényszerítést is, amit a törvény külön nem szankcionált. Az 1961. évi Btk., valamint az ezt követő törvénykönyvek lényegében egyezően fogalmazták meg a zsarolás elemeit, eredményként a kárt meghatározva. Változások csak a minősített eseteket érintően következtek be. A 2012. évi Btk. ugyanakkor a zsarolás eredményeként a vagyoni hátrányt kívánja meg, mivel a vagyoni beálló értékcsökkenésen túl elképzelhető az is, hogy a bűncselekmény következtében a sértett várható vagyoni előnytől esik el.

A regisztrált zsarolások száma 2012-ben volt a legmagasabb (1021), azóta jelentős csökkenést tapasztalhatunk; 2022-ben már csak 186 ilyen bűncselekmény vált ismertté. Ugyanakkor feltétlenül figyelembe kell venni, hogy a zsarolás annyi rendbeli, ahány sértett sérelmére követték el. A hagyományos elkövetési módok mellett egyre gyakoribbak az elektronikus úton, például a tömegesen elküldött zsaroló e-mailek által végrehajtott cselekmények, amikor eshetőleg a feljelentést tevők és ezáltal a sértettek száma. A zsarolás specialitásának tekinthető az egyik minősítő körülmény, az élet vagy a testi épség elleni, illetve más hasonlóan súlyos fenyegetéssel való elkövetés kimagasló számú megvalósulása, amely az utóbbi három évben 36–47%-os arányban fordult elő. Mindemellett a látencia sem elhanyagolható, mivel a sértettek gyakran félnek a fenyegetéstől, tartanak a fizikai bántalmazástól vagy a családi, erkölcsi botránytól. A Btk.-ban meghatározott elkövetési fordulatok közül túlnyomórészt a fenyegetéssel tevésre kényszerítés valósul meg, amelynek célja alapvetően anyagi haszonszerzés, ehhez indítóokként azonban esetenként főként szakítás vagy egyéb sérelem miatti bosszú is párosul.

Elsősorban a fiatalok felé irányuló profilaxis céljából fontos annak hangsúlyozása, hogy még barátok számára is rendkívül komoly rizikót jelent intim fotók, videók küldése, ami a későbbiekben könnyen zsarolhatóvá tesz, és az is kiszámíthatatlan, hogy az ilyen felvételek kikhez jutnak el.

Virág György – Szabó Judit

A szexuális erőszak bizonyításával kapcsolatos problémák a vádemelést megelőző eljárás során

A nemzetközi adatok szerint a nemi erkölcs elleni bűncselekmények miatt indult büntetőeljárások nagy hányada kerül megszüntetésre, és a vádemelésig eljutó ügyeknek is csak egy része végződik elmarasztaló ítélettel. Bár a statisztikai adatok szerint a megindult büntetőeljárások eredményessége tekintetében Magyarországon valamivel jobb a helyzet, a szexuális bűncselekmények természetéből adódó bizonyítási nehézségek és a nemi bűncselekmények társadalmi közegéből fakadó egyes társadalomlélektani tényezők esetleges torzító hatásai nálunk is létező problémák. Jelen kutatás célja azon bizonyítási nehézségek feltárása volt, amelyek miatt a szexuális erőszak tárgyában indult büntetőeljárások egy része nem jut el a vádemelésig, illetve általában azoknak a problémáknak a vizsgálata, amelyekkel a nyomozók és ügyészek rendszeresen szembesülnek az ilyen büntetőeljárások során. A vizsgálandó kérdések összetettsége okán a kutatás komplex módszertanra épült. A vádemelést megelőző eljárás során felmerülő problémák megismerése és jobb megértése érdekében – a korábbi években a szexuális bűncselekmények tárgyában folytatott kutatásaink adatait is felhasználva – áttekintettük:

- a regisztrált szexuális erőszak bűncselekmények hazai statisztikai adatait;
- a szexuális erőszak prevalenciájára és látenciájára,
- a megindult büntetőeljárások során történő lemorzsolódásra (attríció),
- a megalapozatlan feljelentésre és a hamis vádra,
- a bizonyítási kérdésekre és nehézségekre,
- a sértett tanú kihallgatására,
- a gyermekkorú sértettek kihallgatásával kapcsolatos nehézségekre, valamint
- a szakértői bizonyítással kapcsolatos nehézségekre vonatkozó szakirodalom legfontosabb adatait és megállapításait; továbbá
- összefoglaltuk a korábbi és a jelenlegi aktavizsgálataink kvantitatív és kvalitatív eredményeit, illetve
- a nyomozók és ügyészek részvételével zajlott fókuszcsoportos interjú eredményeit, főbb megállapításait.

A kutatás során megszerzett ismereteken alapuló és a részletes kutatási beszámolóban összegzett következtetések közül az alábbiakat emelnénk ki.

1. A vizsgált ügyek (valamennyi szexuális erőszak miatt indult ügy, amely 2021-ben, illetve 2022-ben a feljelentés elutasítása, megszüntetés, illetve felfüggesztés miatt nem jutott el a vádemelésig) több mint *egyharmadában büntethetőséget kizáró ok* (elsősorban a gyermekkor), közel *egyharmadában a magánindítvány hiánya, egyötödében pedig halál vagy elévülés* vezetett az eljárás nyomozati szakban történő befejezéséhez. *Bizonyítékhiány* csupán *elenyésző számú ügyben* (mindössze négy ügy, 2,3%) volt az oka annak, hogy az eljárások nem jutottak el a vádemelésig. A jelentéktelen arány alapján azt feltételezhetnénk, hogy ezekben az ügyekben alig van bizonyítási probléma. Mivel szinte valamennyi irodalmi adat és gyakorlati tapasztalat ennek éppen az ellenkezőjét jelzi, magyarázatra szorul, mi okozza a statisztikai adatok és a gyakorlati tapasztalatok közötti ellentmondást, illetve, hogy „*hol vesznek el*” azok az ügyek, ahol a bűncselekmény elkövetése, vagy az, hogy a cselekményt a gyanúsított követte el, nem állapítható meg.

2. A jellemzően bizonyítékszegény ügyekben különösen nagy jelentőségűek a *szakvélemények*, elsősorban az igazságügyi elmeorvos és pszichológus szakértői vélemények. Égető probléma ezért, hogy kevés a szakértő, és a szakemberek leterheltsége okán a szakvélemények gyakran lassan készülnek el. A bizonyítás érdeke a szakértő korai bevonása és a szakvélemény időben történő elkészítése. Fontos egyrészt, hogy a hatóság kirendelő határozatában adekvát, a szakértő kompetenciájához igazodó kérdéseket fogalmazzon meg, másrészt, hogy a szakértő szakvéleményében ne terjeszkedjen túl a kompetenciahatárain.
3. A *magánindítvánnyal kapcsolatban* jogalkalmazási problémaként merült fel, hogy a nyomozó hatóságok gyakran abban az esetben is nyilatkoztatják a sértettet a magánindítvány megtétele kérdésében, amikor ő maga személyesen tesz feljelentést, és ez könnyen vezet az adott ügy „lemorzsolódásához”. Értelmezésünk szerint abban az esetben, ha a sértett az általa elszenvedett bűncselekményt személyesen, a számára nyitva álló határidő alatt a nyomozó hatóságnál feljelenti, nyilatkozata visszavonhatatlan magánindítványnak tekintendő, és annak megtételére felhívni nem szükséges.
4. Ezen ügyek nyomozása során számos olyan körülmény, probléma merül fel, amely speciális tudást, ismeretet, készséget igényel, és amelyek hiánya megnehezítheti vagy félreviheti az ügy felderítését, nyomozását. Ez a tudás amellet, hogy lényegesen befolyásolhatja a sértettek együttműködését és általában a bizonyítás sikerességét, fontos hatással lehet a sértettek helyzetére, nehézségeire és az áldozatok másodlagos viktimizációjára is a büntetőeljárás során. A szexuális erőszakra adott hatékony válasz nehézsége a büntető igazságszolgáltatási rendszer részéről, illetve a sértettek megfelelő kezelése világszerte észlelt, rendszerszintű probléma. A probléma megoldásának, a nehézségek csökkentésének elengedhetetlen eleme a magas színvonalú, korszerű, tapasztalat-alapú ismeretekre támaszkodó és az érintett szakemberek számára elérhető, folyamatos *képzés, ismeretátadás* biztosítása. A képzés önmagában nyilván nem panacea, de a kutatások szerint hatékony módja lehet a rendszer fejlesztésének. A nemzetközi szakirodalom erre vonatkozó adataival és megállapításaival az általunk a kutatás során megkérdezett jogalkalmazók is egyetértettek, megfogalmazva a gyakorlati munkát támogató alap- és továbbképzések iránti egyre fokozódó igényt.

Solt Ágnes:

Kiskorú áldozatok, felderítési nehézségek, a lakókörnyezet és a felderítettség összefüggései a családon belüli erőszak körében

A 2015. és 2020. évi jogerős ítélettel befejezett kiskorú veszélyeztetése ügyek teljes bűnügyi iratanyagának áttanulmányozása és elemzése után azt vélelmeztük, hogy a szegregáltan elhelyezkedő lakóingatlanokban, illetve az elszigetelt körülmények között élők esetében jellemzőbb – a hatóságok tudomására jutott gyermekbántalmazást megelőzően – a több évig tartó látencia a családon belüli erőszak terén. A látencia értelemszerűen sokkal nagyobb mértékű a büntető igazságszolgáltatás, mint a gyermekvédelem előtt.

Jelen kutatásban 76, 2019 és 2022 között lezárásra került kiskorú veszélyeztetése ügyben keletkezett nyomozati, ügyészségi és bírósági irat tanulmányozásától azt reméltük, hogy a feljelentés elutasítással, a nyomozás megszüntetéssel, illetve az eljárás megszüntetéssel végződő ügyekben olyan esetekkel találkozhatunk, amelyek bizonyos jellegzetességekben hasonlóbbak a látenciában maradó esetekhez, mint a jogerős

elítéléssel végződő ügyek. A konklúziókat a gyermekvédelemmel és a büntetőeljárással kapcsolatban vontuk le.

Jelen keretek között a büntetőeljárásra leszűkítve azt foglaljuk össze, mely működési diszfunkciók vagy hiányosságok vezetnek a feljelentési hajlandóság csökkenéséhez, amely így a látencia mértékét fokozza.

A be- és feljelentési hajlandóság elsősorban azon múlik, hogy a potenciális feljelentő – amennyiben többé-kevésbé tájékozott az eljárás menetével kapcsolatban – mit feltételez a nyomozó hatóság és a büntető igazságszolgáltatás hatékonyságáról.

1. Meghallgatás

Még ha a meghallgatás szakszerű is, nyomasztó a tanú számára. Az eljárás során a sértett tanú meghallgatása lehet kíméletes, azonban ez pusztán lehetőség, nem kötelezettség. Míg a különleges bánásmód alkalmazása a bírótól részletes indokolást követel meg és a védelem által kikezdhető felületet ad, addig elmaradása nem feltétlenül von maga után elmarasztalást. Mindezen okok miatt a gyakorlatban szűk körű a különleges bánásmód alkalmazása, annak ellenére, hogy a tanú pszichológiai biztonságának biztosítása a tanúvállomások használhatóságát, ezáltal a bizonyítást nagymértékben megkönnyítené.

2. Gyermekvédelmi dokumentumok figyelmen kívül hagyása

Az iratokat tanulmányozva szembeűnő volt az a gyakorlat, hogy a bizonyítási eljárás során a kiskorú veszélyeztetése ügyekben a beszerzett és rendelkezésre álló, rendkívül informatív gyermekvédelmi és gyámügyi iratanyagot a bizonyítás során csekély mértékben, vagy szinte egyáltalán nem használják fel, emiatt sok esetben az elmarasztalás a kellő alátámasztás hiányában marad el.

3. A hatóságok ellenérdekeltsége

a) A rendőrség a kapcsolati erőszak és kiskorú veszélyeztetése ügyekben, amennyiben azok családon belüli erőszakos történéseket takarnak, jellemzően vonakodva indít eljárást. Ennek hátterében az állhat, hogy az ilyen ügyekben sokszor nehezebb a bizonyítékok beszerzése.

b) Az ügyészség munkájának fontos mutatószáma a váderedményesség. Ha a vád nem áll meg, és az eljárás nem jogerős elítéléssel végződik, az a gyakorlatban az ügyész munkájának kritikájaként értelmezhető. A nyomozó hatóság tagjaival és ügyészekkel folytatott megbeszélések és műhelyviták egyik tanulsága volt, hogy az olyan, a jellege miatt nehezen bizonyítható ügyekben, mint a családon belüli erőszak ügyek, az ügyész, még ha saját meggyőződése szerint a bűncselekmény bizonyított is, több nyomozati cselekmény és bizonyíték után emel végül vádat, tartva attól, hogy a bíróság ezt másként ítélni fogja meg.

Ritter Ildikó:

A tiltott szerekekkel kapcsolatos operatív felderítés hazai jellemzői

A vizsgálat célja az volt, hogy feltárjuk a tiltott szerekek országba történő behozatalával kapcsolatos felderítések jellemzőit és a 2017. évi jogszabályváltozásoknak a hatósági észlelések mintázatára gyakorolt hatását, továbbá hogy összevessük azt a tíz évvel korábban (2013), hasonló mintán végzett vizsgálat eredményeivel. A vizsgálatot dokumentumelemzés módszerével, illetve szakemberekkel készített félig strukturált szociológiai interjúkkal végeztük.

A korábbi években a tárgykörben végzett, a kábítószer-felderítés jelenségét érintő kutatásaink azt jelezték, hogy a kínálati oldali kábítószer-bűncselekményekkel kapcsolatos rendőri, operatív felderítések – legyenek leplezett eszközzel történők vagy sem – nagyon erősen visszaszorultak, de ennek okát akkor nem vizsgáltuk. Habár a kábítószer-felderítéssel foglalkozó rendőrségi szakemberek évekkal ezelőtt a jogszabályváltozás hatásait jelölték meg okként, jelen kutatás eredményei ezt az érvet és a kutatás hipotézisét is – amely szintén a jogszabályi változások hatásaként értelmezte a tiltott szerek országba történő behozatalával kapcsolatos bűncselekmények csökkenő számú operatív felderítést –, cáfolják. Alapvetően a 2012-es, a rendőrség központi nyomozó szerveinél (NNI) lefolytatott átszervezés nyomán felálló felderítő struktúra és a felderítések mintázatának következménye – a kutatási eredményekben is megjelenő – erősen csökkenő tendenciájú operatív felderítés. A behozatali, kínálati oldali tiltott szerekkel kapcsolatos bűncselekmények, illetve kábítószer-bűncselekmények felderítésében is egyértelműen a NAV tevékenysége vált meghatározóvá. Jellemző felderítési minta, hogy a NAV „hozza be” az ügyeket, azaz saját észlelését követően kerülnek a jelentős vagy különösen jelentős mennyiségre elkövetett tiltott szerekkel kapcsolatos ügyek az NNI-hez, ahol tovább folyik az adatgyűjtés vagy akár a leplezett eszköz alkalmazásával a felderítés.

A kutatás további eredményei szerint a behozatali felderítő tevékenység geomorfológiája is változott: az elmúlt 10 évben a hatóság által észlelt behozatali kábítószer-bűncselekmények az ország észak-nyugati részéről dél-nyugatra helyeződtek át. A piaci szerepek tekintetében pedig, 2013 és 2023 között, a klasszikusnak tekinthető futárok és a mikro-, illetve kisvállalkozók részesedése csökkent, miközben az ún. fogyasztóké és az öszvéreké emelkedett.

Tilki Katalin:

**A természetkárosítás bűncselekmények (Btk. 242. §) elbírálásának
magyar gyakorlata a környezet büntetőjog általi védelméről szóló
EU irányelv érvényesüléséről szóló értékelés
[SWD(2020) 260 final] alapján**

A kutatás célja, hogy áttekintést adjon a természetkárosítás büntetéskiszabási gyakorlatáról. A vizsgálat a környezet büntetőjog általi védelméről szóló 2008/99/EK irányelv legfontosabb pontjaiból, és az irányelv érvényesüléséről szóló értékeléséből [SWD(2020) 260 final] indul ki.

A tanulmány ismerteti a 2022–2023-ban lefolytatott empirikus kutatás eredményeit. A vizsgálat alapját a vármegyei főügyészségek által rendelkezésünkre bocsátott 2015–2021 közötti olyan büntetőügyek képezték, amelyekben jogerős döntés született. Összesen 123 ügy került a mintába.

A jogesetek alapján megállapítható, hogy feljelentéseket általában a NAV megyei adó- és vámigazgatósága, a nemzeti park igazgatóság igazgatója, valamint a rendőrség tett fokozottan védett/védett állatok és növények jogellenes behozatala, elpusztítása, továbbá védett állatok és növények gyűjtése és védett vagy fokozottan védett állatok lelövése miatt.

A legjellemzőbb elkövetési magatartás a fokozottan védett élő szervezet vonatkozásában az egyedének jogellenes megszerzése, elpusztítása volt. Ezek tipikusan ürgék elejtésével, barnamedve lelövésével, eltulajdonításával, lepke csapdába ejtésével, kuvik és fehér golya lelövésével, valamint a 338/97/EK rendelet A és B mellékletének hatálya alá

tartozó élő szervezet egyedének, illetve védett növények és védett madarak jogellenes behozatalával, továbbá védett állatok tartásával és elpusztításával valósultak meg.

A bíróság enyhítő körülményként értékelte általában a terheltek büntetlen előéletét és beismerő vallomását. Súlyosító körülményként legtöbbször a halmazat, a társtettségben való elkövetés és a büntetett előélet szerepelt.

Az ügyészség többnyire felfüggesztett szabadságvesztés és pénzbüntetés kiszabását indítványozta, elenyésző számban tett javaslatot ennél enyhébb szankció, illetve intézkedés alkalmazására.

A jogerős ítéletekben felfüggesztett szabadságvesztést, illetve pénzbüntetést és közérdekű munka büntetést szabott ki a bíróság. A felfüggesztett szabadságvesztés 1 és 2 év, illetve 7 hónap és 1 év között került kiszabásra. A bírák végrehajtandó szabadságvesztést ritkán szabtak ki, többségében halmazati elkövetés esetén.

A természetkárosítás rendszerint lopás vétségével, valamint veszélyes állat tartásával kapcsolatos kötelezettség megszegésének vétségével és környezetkárosítás büntetével halmazatban került megállapításra.

A természetkárosítás bűncselekmények kétséget kizáró bizonyíthatóságát nehezítő körülmények közé sorolható az, hogy nehéz rekonstruálni egy terület károkozás előtti állapotát, a szakértői vélemény megállapításai nem egyszer becslésen alapulnak, a nemzeti parkok biotikai adatbázisa nem tartalmaz friss adatokat, és bizonyos esetekben az elkövetési tárgy, azaz az egyed pontos beazonosítása is nehézséget okoz.

Javaslatok:

- Olyan módszertani útmutató kidolgozása, amely segítené a természeti bűncselekmények nyomozását, részletesen meghatározná ezen bűncselekmények vizsgálatának menetét. Ezt egy erre a célra létrehozott munkacsoport dolgozhatná ki, amely a témával foglalkozó szakemberekből (nyomozók, ügyészek, bírák, kutatók) állna össze.
- Szükséges lenne a helyszínre elsőként érkező és a büntetőeljárásban részt vevő szakemberek megfelelő képzése a speciális szaktudás megszerzése érdekében.
- A jó gyakorlatok átvétele, például a fokozottan védett/védett állat természetvédelmi értékének megfizetése; a büntetés kiszabás során az egyedek természetvédelmi értékén kívüli egyéb tényezők figyelembevétele, a fokozottan védett/védett élő szervezetek pénzben kifejezett természetvédelmi értékének megemelése.

Barabás A. Tünde:

A kriminológia Magyarországon: fejlődés és lehetőségek

A kutatás célja, hogy megvizsgálja a kriminológia tudományának jelenlegi helyzetét Magyarországon, és meghatározza azokat az irányokat, amelyek a jövőbeli fejlődés kulcskérdései.

A bűnözés állandó, meg nem szűnő velejárója a társadalom fejlődésének, amelynek formái a fejlődéssel párhuzamosan haladva folyamatosan idomulnak a változó körülményekhez. A kriminológia feladata ezeknek a változásoknak a megismerése, a kiváltó okok feltérképezése és mindezzel a megelőzés állami és társadalmi eszközrendszerének a kidolgozása, segítve ezzel a rendőrség munkáját és erősítve a lakosság biztonságát. Az elméleti kriminológia tartalmazza mindazon alapvetéseket, ismereteket, amelyek a bűnözéssel kapcsolatos tudásanyagot felölelik, az alkalmazott kriminológia pedig az elméleteket megalapozó kutatásokat, a konkrét intézményi javaslatokat, valamint a bűnözés-

kontroll működésének átvilágítását végzi el. Szabó Dénes ezt úgy írja le, hogy a kriminológia (valamint az igazságszolgáltatás) funkciója egyetemes, amely alapvetően két irányultságon nyugszik. Az első a tudás gyűjtése, akkumulálása és fejlesztése, a második pedig az érintettek, a potenciális áldozatok és tettesek, azaz a társadalom tagjai szabadsága és felelőssége tényleges gyakorlásának garantálása. Utóbbi voltaképpen a tudományos ismereteken alapuló prevenciót jelenti, amely a gyakorlatban a jogalkalmazói munka rutintevékenységeként jelenik meg, ám összességében, egy egységes bűnmegelőzési koncepció alapján, a társadalom tagjainak védelmét, a közösség érdekeit szolgálja. Az alkalmazott kriminológia főbb irányainak mindegyike – így a bűnmegelőzés; az áldozati szempontok érvényre juttatásának erősítése; a bűnözéstől való félelem vizsgálata; valamint a reszocializáció- és reintegráció-orientált szankciórendszer kialakítása – hosszú távon alkalmasak lehetnek arra, hogy a bűnözést csökkentsék, míg rövidebb távon közvetlenül támogatják a jogalkalmazói munkát. A kutatások eredményei azonban nem csak a jogalkotói és jogalkalmazói munkát támogatják, de az azokon alapuló intézkedések hatással lehetnek a lakosság elégedettségére, megnyugvására is.

Az alkalmazott kriminológia vizsgálódásának tárgyai nem kőbevésettek, hiszen ahogyan a világ és a tudomány, úgy a bűnözés egyes formái is folyamatosan változnak, „fejlődnek”, alkalmazkodva az új kihívásokhoz, rést ütve a legbiztonságosabbnak vélt rendszerek biztonsági pajzsain is. Ilyen napjainkban a kiberbűnözés, amelynek vizsgálatára és megelőzésére mára már önálló alterületté vált az úgynevezett kiberkriminológia. A darknethez és ezzel a szervezett bűnözés és a terrorizmus finanszírozásához szorosan kapcsolódik a kriptovaluták használatának és a bűnözéshez kapcsolódásához vizsgálata. Már most foglalkozni kell a mesterséges intelligencia fejlődésével kialakuló új bűnözési formákkal, egyebek között az önvezető gépjárművek okozta balesetek megelőzésének és felelősségének kérdéseivel is. Hasonlóan új terület a fiatal, de gyorsan fejlődő „zöldkriminológia”, ami bolygónk élővilágát, a természetet érintő kriminális jelenségeket vizsgálja.

Mindez jól mutatja a kriminológia multidiszciplináris jellegét, és azt, hogy egyes kriminális jelenségek kutatása során milyen nagy mértékben támaszkodik a kutató más tudományterületek új ismeretanyagára is, ami részéről is folyamatos fejlődést és tanulást igényel.

Deres Petronella:

A felfegyverkezve elkövetés hazai és nemzetközi megítélése, különös tekintettel az ún. „*knife crime*” jelenségére

A kutatás képet ad a felfegyverkezve minősítés hazai jellemzésén túl az ún. *knife-crime* jelenség jellemzőiről, különös figyelemmel a nemzetközi, elsősorban brit, tapasztalatokra.

A felfegyverkezve történő elkövetés rendkívül széles körben jelenik meg a Btk. különös részében mint minősítő körülmény, ugyanakkor már az általános részben is szabályozza a jogalkotó (a jogos védelemnél).

A bírói gyakorlat, illetve az egyes jogszabályokban foglalt rendelkezések irányadóak abban a kérdésben, hogy milyen eszközök tekinthetők az élet kioltására alkalmasnak, illetve ezeket az eszközöket pontosan milyen módon kell felhasználni (pl. a közbiztonságra különösen veszélyes eszközök, vagy amelyek jellegzetesen az ölés céljára használhatók, valamint az ütés erejét, hatását növelő eszközök, láncsal összekapcsolt

nehézékek és más anyagok). A Kúria megállapította, hogy a felfegyverkezve történő elkövetés nem mondható ki olyan eszközök esetében, amelyekkel nem tipikusan, hanem csak véletlenek szerencsétlen találkozása esetén oltható ki emberi élet.

Összességében megállapítható: a Btk.-ban egy olyan keret megalkotására került sor, amely a joggyakorlat alapján megfelelően „kitölthető” és a kriminálstatisztika eredményei alapján egyértelműen értelmezhető.

A kutatás bemutatja a brit szabályozás és gyakorlat – a *knife-crime* jelenséggel kapcsolatos bűncselekményekre vonatkozó – aktuális megoldásait, perspektíváit, külön figyelemmel a vádemelésre vonatkozó lehetőségekre, jó gyakorlatokra. A *knife-crime*-mal összefüggő bűnözés a késekkel, más pengés vagy hegyes/éles tárgyakkal kapcsolatos bűncselekményekre vonatkozik. Az ilyen könnyen elrejthető ún. „éles tárgyak” által okozott sérülések, halálesetek különösen a 15-24 éves korosztályban figyelhetők meg az észak- és nyugat-európai országokban. Az ilyen eszközök az ún. magányos farkas (*lone-wolf*) támadók kedvelt eszközei is, amely típusú elkövetőkre hazánkban is kiemelt figyelmet fordít a hatóság (TEK).

A *knife-crime*-mal összefüggő bűncselekmények számának növekedésére számos olyan társadalmi, gazdasági tényező (pl. vallási/politikai extrémizmus, devianciák, migráció, gazdasági válság, bandabűnözés) van hatással, amelyeket a rendelkezésre álló új technológiák önmagukban kezelni nem tudnak, viszont ahhoz jelentős mértékben hozzájárulhatnak (pl. infravörös technológia, arcfelismerő rendszerek, ezeket ötvöző szoftverplatformok).

A *knife-crime*-hoz kapcsolódó „prediktív rendőri tevékenységben” (számítógépes algoritmusok és statisztikai adatok felhasználása az erőforrások elosztásának segítésére) rejlő lehetőségek még mindig kihasználatlanok. A rendőrségnek a mesterséges intelligencia felhasználása – például a statisztikák mintázatainak feltárására – segíthet abban, hogy az erőforrásokat oda irányítsa, ahol a legnagyobb szükség van rájuk, megalapozottabb döntéseket hozhasson a speciális képzésekről és a bűnmegelőzésről ezen a területen.

Kó József:

Az aktafeldolgozások módszertani problémái

A kutatás keretében az aktafeldolgozások során felbukkanó módszertani problémákat vizsgáltuk. Az első és legfontosabb kérdés, hogy milyen jellegű kutatást szeretnénk megvalósítani. A használt módszerek két nagy csoportját különböztetjük meg: a kvantitatív és a kvalitatív megközelítést. A tanulmány elején röviden bemutatásra kerülnek a két módszer legfontosabb jellemzői, és az ezekkel kapcsolatosan a szakemberek között zajló polémia főbb elemei. Ebben a „paradigmaháborúban” az eltérő ismeretelméleti és ontológiai álláspontok képviselői a kutatás egyik vagy másik megközelítése mellett érveltek és elsősorban a validitás és reliabilitás kérdése körül forgott. Összegzésképpen megállapítható, hogy az alapvető nézetkülönbségek nem megváltoztathatók és jelenleg is fennállnak, de végül konszenzusos „béke” született. A kutatóknak nem az a feladatuk, hogy a módszerek mögött álló paradigmák filozófiai természetéről vitatkozzanak, hanem az, hogy használni tudják a megismeréshez vezető eszközöket.

A kutatás egyik legfontosabb megállapítása, hogy a célokhoz kell rendelni a legmegfelelőbb eszközöket. Ezért a kutatási céloknak kell meghatározniuk az alkalmazott módszert, és nem a módszerekhez kell rendelni a célokat. Nem az a kérdés, hogy a kvalitatív

bizonyítékok jobb-e a kvantitatív bizonyítékoknál vagy fordítva, hanem az, hogy melyik módszerrel lehet elérni a kívánt célokat.

A tanulmány második felében a kutatások során felmerülő módszertani problémákat és lehetséges megoldási módjukat vesszük górcső alá. A kutatások sarkalatos kérdése a minta-választás. A mintaválasztási hibák megkérdőjelezhetik a kutatási eredmények validitását, ezért részletesen vizsgáljuk az ekkor felmerülő problémákat. A mintavételi keret kiválasztása, a mintanagyság meghatározása, a kiválasztási módszer és az eredmények értelmezése során leggyakrabban jelentkező problémák elemzésére kerül sor, gyakorlati példákon keresztül szemléltetve, miként jelentkeznek ezek a problémák, és hogyan lehet megoldani, kezelni őket. A megfelelő mintanagyság meghatározását konkrét értékeket tartalmazó táblázatok szemléltetik.

A kutatás célja, hogy egy olyan útmutatót adjon, amelyet követve az aktakutatások tervezése és megvalósítása valóban megbízható és használható eredményre vezethet.

Solt Ágnes:

A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték longitudinális vizsgálata 2011–2023

2011. év márciusában történtek az első megbeszélések az OKRI és a BVOP munkatársai között arról, hogy a kutatók egy hosszú távú, 12 éves, a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték vizsgálatát fókuszba állító kutatást terveznek. Ennek eredményeképpen a kutatók tíz éven keresztül, évente 3-4 alkalommal készítettek 1-3 órás mélyinterjúkat a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetésüket (továbbiakban tész) töltő elítéltekkel.

A kutatás célja volt, hogy kérdéseket vessen fel a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés büntetés intézményével kapcsolatban, valamint megmutassa, hogyan változik, és milyen hatások érik a bűnös, társadalomból kizsájtott és évtizedeken keresztül fogvatartott személyt.

Egy longitudinális vizsgálatban, akár a mozgóképnél, jóval árnyaltabb valóság válik láthatóvá: okok és okozatok láncolata és bonyolult hálózata rajzolódik ki. Mind a helyzet, mind pedig a személy folyamatosan alakul. Az, ahogyan gondolkodik önmagáról, ahogyan vélekedik a bűncselekményről, amelyet elkövetett, ahogyan a büntetését értékeli, ahogyan a világot és saját szerepét látja, mindez az évek múlásával gyökeresen megváltozhat. Mindeközben az a mesterségesen rugalmatlan, biztonságorientált rendszer, amely körülveszi, nem reagál ezekre a változásokra.

Az ítéletindoklások alapján az rajzolódott ki, hogy a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségéből kizárt életfogytig tartó büntetésre ítélt ezen legsúlyosabb büntetése sokszor azért születik, mert az elkövető az eljárás alatt nem ismeri be súlyos bűntettét. Az azonban rendre előfordul, hogy az évek, évtizedek vezeklése után az elítélt ráébred tette súlyára, bevallja és ténylegesen megbánja azt. Ekkor azonban már késő: az ítéleten változtatni nincsen mód.

A tézések körében az önvizsgálat néhány esetben indult el, ahol az elítélt személyisége és az elhelyezési körülményei ezt megalapozhatták. Azonban, ha a feltételrendszer nem adott, azaz az elítélt személyiség szerkezete és/vagy a börtönkörnyezet alkalmatlan arra, hogy az elítélt szembenézzen önmagával és tetteivel, az önrekonstrukció nem tud elindulni. Ha a toxikus stressz – amely a fogvatartotti elhelyezésből és a bánásmódból fakadhat – krónikus vagy elhúzódó, akkor a túlélési mechanizmusokat aktiváló funkció fejletté válik,

de az önszabályozás fejletlen marad. Ez maladaptív megküzdéshez, személyiségpatológiák kialakulásához vezet. Így járul hozzá a börtön ahhoz a folyamathoz, amelyben a fogvatartott visszafordíthatatlanul megfosztatik emberi mivoltától, majd konzerválja azt.

Ha azonban a feltételrendszer – azaz a büntetés-végrehajtás – lehetővé teszi azt, hogy az elítélt magába nézhessen, önvizsgálatot tartson, elindulhat a személyiségfejlődés és a felelősségvállalás, önmaga jobbításának útján, amely eredményeként önmagával és a helyzetével többé-kevésbé megbékélt emberré válhat, és a társadalomra való veszélyességének foka csökkenhet vagy akár meg is szűnhet.

Ritter Ildikó:

Az online drogkereskedelem hazai jellemzői

Az első évben (2022) tartalomelemzés módszerével vizsgáltuk a darknetes piactereken a kábítószer-kereskedelem alakulását, az idei évben pedig az ismertté vált, kábítószerrel és egyéb tiltott szerekkel elkövetett online-bűncselekményeket és elkövetőinek jellemzőit vettük górcső alá. A hazai online drogkereskedelmet élénk keresleti piac jellemzi. Főként fogyasztók online vásárlásait sikerül a hatóságoknak észlelniük, ráadásul többségük alkalmi vásárló, mindössze néhány mikro- vagy kiskereskedelmi szintű tranzakciót sikerül csak felderíteni. Miközben a kábítószer mikro- és kiskereskedelem a hatóságok számára „rejtett tranzakcionális környezetből” részben látható platformra váltott, az összetett – legális és illegális elemeket is tartalmazó – tranzakciós mintázat miatt a felderítés, kiváltképp az eredményes felderítés, nemhogy könnyebb nem lett, de a bizonyítási nehézségek miatt jelentősen visszaszorult. A rendőrség központi kábítószerfelderítő szerve(i) egyre kevesebb esetben „ügygazdák”, azaz kezdeményeznek leplezett eszközök alkalmazásával saját felderítést; miközben egyre növekszik a NAV észlelésén alapuló másodlagos felderítői tevékenységük.

A kutatás eredményei azt jelzik, hogy a többféle szertípust érintő tiltottszer-piacot kontrollálni igyekvő büntetőjogi szabályozás a nemzetközi egyezményekben foglaltak végrehajtása érdekében olyan jogszabályi környezetet teremtett, ahol már az is szakkérdés, hogy mi kábítószer, mi gyógyszer, mi az új pszichoaktív anyag, mi prekursor.

Más tudományterület, szakág, eltérő jogág értelmezési kereteinek bevonódása a minősítésbe nem csak új helyzet elé állítja a hazai jogalkalmazást és joggyakorlatot, de speciális szakismeretet is követel a jogalkalmazóktól.

A nemzetközi kötelezettségből fakadó jogszabályalkotási „kényszeren” túl szükséges lenne harmonizálni a tiltott szerekkel kapcsolatban nem csak a fogalmi és értelmezési kereteket, de a vonatkozó rendelkezéseket is, beleértve a lehetséges elkövetési magatartásokat.

Az internet és más digitális kommunikációs eszközök növekvő használata jelentősen megkönnyíti és egyszerűsíti a keresleti oldali kábítószer-kereskedelmet. Habár így a fogyasztók kevésbé érintkeznek a „hagyományos”, bűnöző szubkultúrával, ami a jelenség számos járulékos problémát okozó kriminogenitását is eliminálja, ugyanakkor a darknetes piacterek műveleteibe történő bevonódásuk ténylegesen csak egy másik kriminális platformra tereli őket. Ennek közvetett hatásai már prognosztizálhatók, de évek múlva válnak csak markánsan láthatóvá.

Kó József:

Az egyes bűncselekménytípusok elkövetőinek életkori sajátosságai

Az a megállapítás, hogy a bűnözésben való részvétel az életkor előrehaladtával csökken, egyike a kriminológia legrégebbi és legszélesebb körben elfogadott tételeinek. A kezdeti szakasz megítélésében nincs lényeges különbség az egyes kutatók véleménye között: a bűnözés általában a serdülőkor végén vagy a korai felnőttkorban éri el a csúcspontját, majd az életkor előrehaladtával csökken. Míg azonban a bűnözés csökkenése általános tendenciának tekinthető, a bűnözés és az életkor közötti megoszlás időbeli vagy helyi viszonylatban megjelenő megoszlási paraméterei meglehetősen eltérőek lehetnek.

Hirschi és Gottfredson vitatták az életkor-bűnözés hagyományos szociológiai nézetét. Rámutattak, hogy a bűnözés életkori megoszlását nem lehet a kriminológia számára jelenleg elérhető egyetlen változóval vagy változókombinációval sem megmagyarázni. A bűncselekmények elkövetésére való hajlam a tizenéves kor közepén vagy végén éri el a csúcspontját, majd fokozatosan csökken az életkor előrehaladtával. Továbbá ez az eloszlás jellemző a korosztályi bűnözési kapcsolatra, függetlenül a nemtől, a rassztól, az országtól, az időponttól vagy a bűncselekménytől. Ezzel felállították az életkor és a bűnözés invarianciájának tételét.

A legutóbbi (2022. évi) hazai adatok cáfolják az életkor és a bűnözés adatainak invarianciáját, akár az abszolút gyakoriságokat, akár a lakossági arányokhoz viszonyított eloszlását vizsgáljuk. Azt állapíthatjuk meg, hogy jelentősen megváltozott az életkori eloszlásokat ábrázoló grafikonok képe. A bűnözés csökkenése az idősebb életkorban közös jellemzője az összes bűncselekményeknek, de az egyes bűncselekmények tekintetében nem ugyanolyan mértékben.

Az elemzések eredményei meglehetősen meggyőzőek. Megerősítik, hogy jelentős társadalmi változások következtek be az elmúlt évtizedekben. E változások hatása a bűnözés csökkenő tendenciájában és a bűnelkövetők életkorában bekövetkezett változásokban érhető tetten. Az adatok elemzése egyértelműen bizonyítja, hogy a bűnözés és az elkövetők életkora közötti invariancia nem tartható álláspont, és igenis komoly létjogosultsága van a kriminológiai kutatásokban a szociológiai, pszichológiai elméleteknek. Ugyanakkor nem valószínű, hogy egyetlen elmélettel meggyőzően lehetne magyarázni a bűnözés egészét. A bűnelkövetők életkora az egyes bűncselekmények esetében olyan jelentős eltéréseket mutat, ami kizárja a globális magyarázatok lehetőségét.

AZ ÜGYÉSZSÉG ÁLTAL KEZDEMÉNYEZETT MUNKATERVI KUTATÁSOK

Kármán Gabriella:

A valóság bizonyításának vádlottat terhelő esetei: a fordított bizonyítási teher alkalmazásának gyakorlati tapasztalatai a vagyonelkobzás körében [Btk. 74/A. § (1) és (2) bekezdései]

A fordított bizonyítási teher alkalmazásának lehetősége a büntetőeljárásban kivételes; a bizonyítási teher és az ártatlanság védelme garanciális elveinek korlátozása csak törvényben meghatározott esetben és alapos indokkal történhet. Az ún. „kiterjesztett vagyonelkobzás” lehetőségei – összhangban a nemzetközi és az európai szabályozással – a

súlyos és a szervezett bűnözéssel szemben történő hatékony küzdelem érdekében 2016 októberétől kerültek beiktatásra a magyar Btk.-ba.

A vagyonekobbzás szabályozásának alakulása szorosan összefügg azzal, hogy a bűncselekményből származó vagyon visszaszerzése az elmúlt évtizedekben a büntetőeljárás stratégiai jelentőségű szempontjává lépett elő. A bűncselekményből származó vagyon elvonása nem csak a sértettek kárának megtérítését szolgálja; az elkövetők, különösen a bűnszervezetek megfosztása a bűncselekményből származó vagyonuktól, a bűnmegelőzés alapvető eszközét is jelenti.

A büntető törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény a bizonyítás könnyítésének két esetkörét határozza meg a vagyonekobbzás kapcsán: a 74/A. § (1) bekezdése szabályozza a kiterjesztett hatályú vagyonekobbzás klasszikus esetét, amelynek alkalmazhatósága a szerzés időpontjához kapcsolt vélelmen alapszik, a (2) bekezdés pedig az aránytalan vagyongyarapodáshoz kapcsolt vélelmen alapuló vagyonekobbzási lehetőséget tartalmazza. Ezekben az esetekben a hatóságoknak a szerzés időpontját, – illetve a (2) bekezdés esetén – a vagyon és az elkövető jövedelmi viszonyainak különös aránytalanságát is bizonyítania kell, ennek sikere esetén az elkövető vagyona a vagyonekobbzás tárgyát képezi. A vagyon törvényes eredetét a vélelemmel szemben az elkövetőnek kell bizonyítania.

A kutatás a valóság bizonyítása vádlottat terhelő eseteinek vizsgálatára irányult. A jogszabályban meghatározott lehetőségek elemzése mellett a gyakorlati tapasztalatok feltárására empirikus vizsgálat során került sor. A vizsgálat körébe tartozó ügyek száma és jellege alapján megállapítható, hogy bár a kiterjesztett vagyonekobbzás alkalmazásához jelentős érdek fűződik: a szervezett és a kiemelt súlyú, vagyont generáló bűncselekmények elkövetőivel szemben rendelhető el; amellet, hogy a jogintézmény bevezetése bizonyítási könnyítést jelent a hatóságok számára, az alkalmazására viszonylag kevés a példa. Még szűkebb körben tapasztalható a valóság eredményes bizonyítása az aránytalan vagyongyarapodáshoz fűzött vélelemmel szemben.

A kiterjesztett vagyonekobbzás alkalmazhatóságának feltételeit az Európai Unió is folyamatosan vizsgálja a hatékonyság és a szükséges garanciák mentén, a vonatkozó javaslat szerint helyet kap majd az Európai Bizottság vagyonvisszaszerzésről és az ekobbzásról szóló új irányelvében is [COM(2022) 245 final].

Windt Szandra:

A Btk. 19. §-ában szabályozott büntethetőséget kizáró ok gyakorlata az emberkereskedelem és kényszermunka sértettjei által kényszer és fenyegetés hatására elkövetett jogellenes cselekményekkel összefüggésben

Az emberkereskedelem összetett jelenségének bemutatásakor a szexuális, a munkacélú és az ún. egyéb célú kizsákmányolás említése történik. Az egyéb célúakról, amely során többek között a bűncselekményre kényszerítést, a kényszerkoldultatást, a szervkereskedelmet említi a nemzetközi szakirodalom, keveset tudunk. Az egyéb célú kizsákmányolás a 2011/36 EU irányelvben is szerepelt, többek között a hivatalos fordításban a bűncselekmény elkövetésére kényszerítést (angolul *exploitation of criminal activities*) is magában foglalta. A 2020. évi V. törvény alapján az emberkereskedelem és kényszermunka tényállása 2020. július elsejétől jelentős mértékben változott: a *rendszeres előny szerzése érdekében történő kizsákmányolás* jogellenes cselekmény is bekerült. A kutatás

során, a nemzetközi szakirodalom és gyakorlat megismerése mellett, iratokat kértünk be, valamint a gyakorlatorientáltság érdekében jogalkalmazókkal szervezett fókuszcsoportos beszélgetéseken is foglalkoztunk ezzel a témával. Kutatásunkhoz 62 ügyet válogattunk le és kértünk be, ebből 59 érkezett be papír alapon, illetve elektronikus úton. A feldolgozott iratok közül csupán 14 esetében volt megállapítható, hogy az elkövető emberkereskedelem áldozata volt, 5 ügyben erre vonatkozóan csak „gyanú” merült fel, részletes információval nem rendelkezünk. 39 ügyben egyáltalán nem kapcsolódott emberkereskedelem áldozatához az abban szereplő bűncselekmény. A 14 iratban a 17 elkövető közül *kilenc* munkacélú, *nyolc* szexuális kizsákmányolás áldozata volt. Nemi megoszlásukat tekintve kilenc férfi és nyolc nő esetében találtunk jogellenes cselekményre kényszerítést/rábírást. Ezekben az ügyekben a nemzetközi tendenciáknak megfelelően vagyon elleni (jellemzően lopás), kábítószerrel visszaélés bűncselekmények, emberkereskedelemhez kapcsolódó bűncselekményekre kényszerítések fordultak elő.

A büntethetőséget kizáró okhoz közvetlen kvalifikált fenyegetés szükséges, ugyanakkor az emberkereskedelem és kényszerszermunka egyszerű fenyegetéssel is elkövethető. A megyei gyakorlatok nem egységesek: egyes ügyészek a kvalifikált fenyegetést fogadják el, míg más helyeken az ügy több különböző körülményeiből, tényekből levont következtetéssel is elegendőnek találják (azaz nem mérlegelik a rábírással elkövetett emberkereskedelem eseteiben sem másképpen) a Btk. 19. § alapján történő megszüntetést.

Vannak olyan eljárások, amelyekben a terhelti oldalon szerepel az emberkereskedelem áldozata, és ő maga – ismeret hiányában – nem tárja fel azt, hogy kizsákmányolása során kényszerítették/rábírták a jogellenes cselekmény elkövetésére. Ezen ügyekben az *eljáró jogalkalmazónak kell felismernie* és további kérdésekkel kizárnia ezt a tényt.

Szabó Judit – Kó József:

A pénzmosás tipikus magyarországi elkövetőjének profilja: a bűncselekmény terheltjeinek személyi körülményei és azok lehetséges szerepe az elkövetővé válásban

A Legfőbb Ügyészség kezdeményezésére indult kutatás célja egyrészt a pénzmosás bűncselekményt elkövetők személyi körülményeinek, illetve szociodemográfiai jellemzőinek, másrészt annak feltárása volt, hogy utóbbiak milyen szerepet játszanak az elkövetővé válásban.

A kutatás elsősorban az aktavizsgálat módszerén alapult, amellyel a 2021. évben jogerős bírósági ítélettel lezárt, pénzmosás bűncselekménye miatt lefolytatott büntetőeljárások ügyészségi házi iratait és nyomozati iratait dolgoztuk fel teljes országos mintán, kihagyva abból azokat a bűncselekményeket, amelyek a korábbi szabályozás szerint orgazdaságnak minősültek volna. Összesen 111 büntetőügy 271 elkövetőjének adatait elemeztük aktavizsgálatunk során. A minél teljesebb körű empirikus háttér biztosítása érdekében az ENYÜBS-ben 2021-ben ismertté vált 458 elkövető adatait is elemeztük.

Eredményeink alapján – legalábbis a 2021. évben regisztrált, illetve jogerősen elbírált büntetőügyek vonatkozásában – megállapítható, hogy a pénzmosás elkövetőinek szociodemográfiai jellemzői sajátosan alakulnak; egyrészt néhány vonatkozásban eltérnek a bűnelkövetők átlagától, másrészt nem tükrözik a bűncselekménnyel kapcsolatos sztereotíp elvárásokat. Az elkövetők túlnyomó része bankszámlanyitással és a számlára érkező, büntetendő cselekményből származó összegek készpénzben történő felvételével és átadá-

sával, illetve továbbutalásával, közvetítőként (pénzfutárként) követi el a cselekményt a könnyű pénzkereseti lehetőség reményében. Az elkövetői minta mindössze kétharmada férfi; a nők egyharmados aránya magasabb, mint más bűncselekmények esetében. Jellemző továbbá a középkorúak felülreprezentáltsága a mintában. A teljes elkövetői minta kétharmada büntetlen előéletű, a nők esetében ez az arány 85 százalék. Kiemelést érdemel, hogy mind a férfiak, mind a nők esetében jellemző a viszonylag alacsony iskolázottság és a nehéz, szűkös anyagi helyzet. Mindez megkérdőjelezi a hazai gyakorlatban megjelenő pénzmosás fehérgalléros jellegét, hiszen jellemzően nem felsőfokú végzettséggel vagy különleges pénzügyi szakismerettel rendelkező személyek az ismertté vált elkövetők, és többnyire nem a foglalkozásukkal összefüggésben fejtik ki tevékenységüket.

A pénzmosás bűncselekmény hazai elkövetőinek meghatározó része tehát rossz anyagi helyzetű, pénzsűkében lévő, alacsony iskolai végzettségű és alulinformált személy, aki e jellemzőinél fogva könnyen rábíráható a könnyű pénzkereseti lehetőségnek tűnő és veszélytelennek látszó cselekményre. Eredményeink aláhúzzák a felvilágosítás, az információ-átadás mint lehetséges prevencióeszköz fontosságát nemcsak az áldozattá, hanem az elkövetővé válás megelőzése terén is.

Kiss Anna:

A terhelttel kötött megállapodás szerepe a bírósági határozat meghozatalában – lehetőségek a hazai jogrendben, eltérő megoldások a nemzetközi gyakorlatban

A kutatás egyrésztől áttekinti azokat a nemzetközi konszenzuális elemeket, amelyek segítségével vagy elkerülhető a bírósági tárgyalás, vagy egyszerűbb szabályok szerint folytatható le, másrésztől pedig részletesen bemutatja, elemzi és összehasonlítja a hazai Be.-ben lévő terhelti megállapodásokat, valamint ezek kihatásait a bírósági határozat meghozatalára.

A kutatás hipotézisei: 1) A hazai büntetőeljárásban is megjelenő konszenzuális jogintézmények az európai igazságszolgáltatásokat is jellemzik; 2) ezek a jogintézmények a *plea bargaining*-től eltérőek; 3) a hazai terhelti megállapodások garanciális szempontból megfelelnek a strasbourgi követelményeknek.

A kutatás megállapításai:

- 1) Az Európai Unión belül zajló közös jogalkotási folyamat eredményeként az egyes jogrendekben megjelentek hasonló, az eljárás hatékonyságával összefüggő jogintézmények, amelyek által bár közeledtek egymáshoz az egyes igazságszolgáltatások, de ezek mégsem eredményezték/eredményezik a jogrendszerek közötti különbségek megszüntetését. A tagállamok perjogai – mint a szuverenitás utolsó védőbástyái – ellenállnak a teljes harmonizációnak. Ez leginkább azzal magyarázható, hogy a büntetőeljárásoknak erőteljes a történelmi-kulturális meghatározottságuk, amelyek egyfelől tükrözik a kulturális értékeket, másfelől pedig a működésük során meg is jelenítik ezeket. Ennek következtében újratermelődnek a különbségeket nyilvánvalóvá tévő sajátos nemzeti értékek.
- 2) Látszólag az egyezség vádalku jellegét támasztja alá az a szabály, miszerint a jogszabály megengedi, hogy az egyeztethető kérdések kapcsán az ügyészség csak a védővel külön felvegye a kapcsolatot, feltéve, ha ehhez a terhelt a hozzájárulását adta. Ugyanakkor az angolszász jogintézménytől eltérően a hazai egyezségnél

csak egyes jogkérdésekre irányul az egyeztetés, a tényállásra nem, ahogyan az EU tagállamainak nagy részében is ez történik. Az egyezség vádalku jellegét támasztja alá továbbá az a szabály is, miszerint a megállapodást a bíróság nem vitathatja: vagy jóváhagyja az egyezséget, vagy nem. (Utóbbi esetben az általános szabályok szerint folytatódik az eljárás.) Az egyezség vádalku jellege ellen hat viszont, hogy bár a bíró aktívan nem avatkozik be a nyomozás folyamán történő egyezségkötésbe, de mégsem tekinthetjük őt angolszász kollégájához hasonlóan passzív bírónak, mivel továbbra is számos aktív tevékenységet ruház rá a Be. a külön eljárások között szabályozott „Eljárás egyezség esetén” folyamán.

- 3) A konszenzuális eljárások terhelte vonatkozó garanciáit kiépítette a hazai jogalkotó a Be.-ben, így a beismerő vallomással élő terhelte joghátrány emiatt nem éri, feltéve, hogy a jogalkalmazó a Be.-ben biztosított garanciáknak megfelelően jár el.

Kármán Gabriella – Deres Petronella:

Az okozott vagyoni hátrány megtérülésének lehetőségei a költségvetési csalás miatti bűnügyekben: az elkövető általi megtérítés [Btk. 396. § (8) bekezdése], a vagyonelkobzás, továbbá az adóhatóság általi megfizetésre kötelezés révén visszaszerzett vagyon egymáshoz viszonyított aránya és a kétszeres elvonás elkerülésének biztosítása a büntetőeljárásban

Az okozott vagyoni hátrány mind hatékonyabb megtérülése a vagyonvisszaszerzés témakörének részeként a magyar, az európai uniós és a nemzetközi büntetőpolitika aktuális prioritásainak részét képezi, főként a határokon átnyúló súlyos és szervezett bűnözés elleni küzdelemben. Jelen vizsgálat a speciális lehetőségek áttekintését és az ezek eredményességével kapcsolatos gyakorlati tapasztalatok vizsgálatát célozta, a költségvetési csalás miatt indult büntetőeljárásokban.

A költségvetés büntetőjogi védelme kiemelkedő jelentőségű; a költségvetést károsító bűncselekmények száma, jellege, szervezettsége mellett e cselekménykör leglényesebb jellemzője az okozott vagyoni hátrány mértéke, alakulása az ismertté vált büntetőügyekben; emellett azonban még mértékadóbb, hogy a vagyonvisszaszerzés stratégiai jelentőségű céllá emelkedésével a büntetőeljárások, sőt a bűnüldözés eredményességének objektív mutatója lehet a megtérült vagyoni hátrány.

A költségvetést károsító bűncselekmények esetében hazánkban és nemzetközi dimenzióban is tárgyalt kérdés az adóigazgatási, valamint a büntetőeljárás viszonya. Az ún. „adóra elkövetett bűncselekmények” egyidejűleg az adótényállás elemeit és az adóra elkövetett bűncselekmény tényállásának az elemeit is megvalósítják. Ennél fogva felmerül a két eljárás egymást kizáró hatása vagy azok sorrendisége, az adójogi és a büntetőjogi következmények párhuzamos alkalmazhatósága, illetve az egyes eljárásokban beszerzett bizonyítékok felhasználásának lehetősége.

Az adóigazgatási és a büntetőeljárásban kiszabható szankciók egymáshoz fűződő viszonya kapcsán a legtöbb dilemmát felvető – a joggyakorlatban is számos megoldást felmutató – kérdés a kettős szankcionálás lehetősége. Az EJEB és az EUB gyakorlatában is sokat tárgyalt „*ne bis in idem* problémára” hazánkban 2022 márciusában született megoldás, a Btk. és az Art. vonatkozó rendelkezéseinek együttes módosításával. A kétszeres elvonás elkerülését a jogalkotó elsősorban a vagyonelkobzás szabályozásának módosítá-

sával, Btk. 74. § (5) bekezdés c) pontjában foglaltaknak megfelelően kívánta megoldani. A joggyakorlat vizsgálata alapján továbbra is problémát jelent az a tény, hogy a büntetőeljárásban a vagyonekbobzás elrendelésének – a szabályozás szerint – a kétszeres elvonás elkerülése érdekében már az is akadályát képezi, ha az adóhatóság „fizetési kötelezettséget állapít meg”, ami nem jelent garanciát arra, hogy a befizetés eredményesen megtörténik. A valódi cél az lenne, hogy a kiesett adóbevétel ténylegesen megtérüljön. Ennek érdekében megfontolandó az a javaslat, miszerint az adóeljárásban a tényleges vagyonekbobzás megtörténtét vegyék figyelembe a büntetőeljárás során a vagyonekbobzás alkalmazásáról szóló döntésnél. A bűnös vagyonekbobzásának e két összehangolt módoszata – a vagyoni hátrány önkéntes megtérítésének lehetőségeivel együtt – hatékonyabb megoldást jelenthet a kiesett adóbevétel mind nagyobb hányadának megtérülése érdekében.

Garai Renáta – Kiss Anna:

A lefoglalt elektronikus adatok kezelése és a személyes adatok védelme, a lefoglalt adatról készített másolat eljárásjogi megítélése és a sorsa a büntetőeljárásban

A digitalizáció elterjedése és az információtechnológiai eszközök folyamatos fejlődése a bűnjelek kezelésével kapcsolatban is felszínre hozta a joggyakorlati nehézségeket, és ezek számos esetben egymásnak feszülő jogszabályi vagy jogértelmezési kérdésekben jelennek meg (meddig terjed a jogalkalmazó kompetenciája az elektronikus adatok és az adathordozók tekintetében, szükséges-e ügyészi szakértelem, és ha igen, milyen mértékben). A videokamerás megfigyelések tárházában úgyszintén problémát jelenthet, hogy a hatóságok által lefoglalt, majd később bizonyítékként értékelendő felvételekből kinyert információ hogyan és milyen jogalpra hivatkozással használható fel, illetve felhasználható-e egyáltalán a jogsértő módon rögzített és tárolt felvétel. Első hipotézisünk szerint a jogalkalmazók kevésbé vannak tisztában a büntetőeljárásokban alkalmazandó adatvédelmi rendelkezésekkel, ezért a lefoglalt elektronikus adatok kezelése tekintetében is eltérő gyakorlatok jelennek meg. Feltételezésünk igazolódott. A lefoglalt elektronikus adatok kezelése és a személyes adatok védelmének összefüggései körében a jogalkalmazók nem ismerik maradéktalanul a számítástechnikai eszközök működési mechanizmusait és informatikai hátterét, illetőleg a GDPR és az ún. bűnügyi GDPR vonatkozó előírásait, ezért olyan tartalmú (tovább)képzések biztosítása szükséges, amelyek az alapfogalmak mellett áttekintést nyújtanak a részletszabályokkal összefüggésben is. A gyakorlatban észlelhető eltérő álláspontok és ellentmondásos döntések miatt – a garanciális követelmények és az alapelvek betartása mellett is – jogszabálmódosítási igény merül fel, hiszen a személyiségi jogok és az adatvédelem biztosítása, valamint az állam büntetőigényének érvényesítése egyaránt fontos érdek.

A kutatás a terhelti és a sértetti jogok összeütközésének kérdését is felveti, ami abból fakad, hogy az ügyek egy részében az elektronikus adat (irat) nemcsak bizonyítási eszközként, hanem a bűncselekmény eredményeként is szerepet játszik. Vajon melyik jog primátusa érvényesül: a terhelt joga ahhoz, hogy a bizonyítékokat megismerje (védekezés, felkészülés), vagy a sértett emberi méltóságához fűződő joga.

Igazolódott a második hipotézisünk is, miszerint a terhelti és a sértetti jogok összeütközése esetén a hatályos Be. nem mindig igazítja el a jogalkalmazót. A megoldás vagy

az lehet, ha a terhelti és a sértetti jogok összeütközésekor a különleges bánásmód szabályait tágabban értelmezzük, és – az EJEJ joggyakorlatának is megfelelően – elfogadjuk, hogy bizonyos esetekben a terhelti (nem abszolút) jogok részben korlátozhatók (feltéve persze, ha ez arányosan történik és az egész eljárást tekintve nem jár a tisztességes eljárás elvének a megsértésével), vagy a jogok összeütközését a Be. módosításával oldjuk fel.

EGYÜTTMŰKÖDÉS KERETÉBEN MEGVALÓSULÓ FELADATOK

Az Országos Rendőr-főkapitányság által 2023-ban kezdeményezett kutatások

Sárik Eszter – Deres Petronella:

Pénzintézetek ügyfeleinek sérelmére az online térben elkövetett csalás bűncselekmények

Az online térben zajló kriminalitás nagyságrendjét jelzi, hogy az ACFE (*Association of Certified Fraud Examiners*) 2022-ben közzétett globális jelentése szerint évente a vállalati bevételek akár öt százaléka is elvész csalás miatt. A kutatásban elsődlegesen az egyes bűncselekménytípusokat, a csalások elkövetési módjait elemeztük, illetve a rendelkezésre álló nemzetközi szakirodalom alapján részletesebben foglalkoztunk az Egyesült Királyságban, az Amerikai Egyesült Államokban és Japánban nyomon követhető online csalási trendekkel is.

A vizsgálat alapján elmondható, hogy az online környezetben a csalás elkövetése egyre könnyebbé válik: ahogy nő az innováció a technológiában, úgy nő a kifinomult csalási támadások száma. A technikai, számítógépes ismeretekkel nem rendelkezők számára „*a csalás mint szolgáltatás*” keretében (lásd bővebben: *Cybercrime as a Service – CaaS*) – ami nemcsak a darkweben, hanem a Telegramon és más üzenetküldő platformokon is elérhető – a szoftvercsomagokat ma már pontosan ugyanúgy lehet bérelni vagy licencelni, mint ahogy például a Microsoft-ért fizetünk. Ugyanakkor megállapítható az is, hogy az emberi tényező, vagyis a sértettek jóhiszeműsége, bizalmi attitűdje még mindig közrejátszik a deliktumok elszaporodottságában. Az adathalász csalások – amikor személyes adatokat, például születési dátumot vagy jelszavakat próbálnak megszerezni a csalás elkövetéséhez – továbbra is fenyegetést jelentenek, s ezen kívül a szerelmi, befektetési és szállítási csalások 2023-ban is jelen vannak. Emellett egyre növekvő tendencia, hogy az elkövetők e-mailben próbálják meg kiadni magukat munkatársaknak, nemcsak a vállalatoknál, hanem az állami szerveknél és intézményeknél is.

A rosszindulatú programok telepítésére irányuló kísérletek és a fejlettebb biztonsági intézkedések – például a kétfaktoros hitelesítés, valamint az érintéses vagy arcaazonosítás – leküzdésére irányuló erőfeszítések is várhatóan növekedni fognak. A mobiltelefon SIM-kártyák cseréje (az ún. SIM-swap csalás) továbbra is jelen van, a mobilbankolás elterjedtségével a csalások száma is növekedni fog. Egyre nagyobb (és szerteágazó) „digitális lábnyomunk” a személyazonosság-lopás esetszámainak növekedését is valószínűbbé teszi, a QR-kódokkal kapcsolatos visszaélésekről nem is szólva.

Tilki Katalin:

Az állatkínzás nyomozása

Az Országos Rendőr-főkapitányság által kezdeményezett kutatás célja, hogy vizsgálja az állatkínzás bűncselekménye nyomozásának problémáit. Ehhez áttekintettük az állatokkal való bánásmódról szóló legfontosabb nemzetközi és európai uniós dokumentumokat, az állatkínzás külföldi szabályozását, a témával kapcsolatos statisztikai adatokat és az állatkínzás hazai hatályos büntetőjogi tényállását.

A kutatás keretében olyan ügyek vizsgálatára került sor, amelyekben a 2022. január 1-jén hatályba lépett minősített esetek szerint minősülő állatkínzás miatt indult, illetve folyik büntetőeljárás. A kutatás alapját olyan ügyészégi iratok képezték, amelyeket az Országos Rendőr-főkapitányság által megadott ügyszámok alapján a vármegyei főügyészségek bocsátottak rendelkezésünkre.

Az ügyek többségében feltételezhetően az állatok mérgezése valósult meg. Az illetékes rendőrkapitányság a büntetőeljárás során általában a nyomozást felfüggesztette az elkövető kilétének hiánya miatt, illetve a nyomozás megszüntetéséről döntött, mert nem volt megállapítható bűncselekmény elkövetése. Egy ügyben került sor vádemelésre.

A jogesetek vizsgálata során körvonalazódott problémák, azaz a nyomozást akadályozó tényezők: a kevés nyom; a tanúk hiánya; az időmúlás; valamint az, hogy az elkövető nem azonosítható; a laboratóriumi vizsgálatok magas költségűek, illetve hosszú időt vesznek igénybe; továbbá az adatok hiánya az állatorvosi dokumentumokban.

Ezekben az ügyekben kulcsfontosságú a helyszíni szemle lefolytatása, és az, hogy a nyomozó hatóság együttműködjön a társhatóságokkal, az állatvédelmi szervezetekkel, valamint az állategészségügyi szakemberekkel.

Az állatkínzás-gyanús helyzetek megítéléséhez és az állatkínzás bűncselekmény helyszíneléséhez módszertani útmutató kidolgozására lenne szükség. A nyomozáshoz nagy segítséget nyújthat „*A támpontok az állatkínzás nyomozásához*” című kiadvány. E mellett elengedhetetlenül fontos a lakosság széleskörű felvilágosítása (közérthető módon) azzal kapcsolatban, hogy mely magatartások valósítják meg az állatkínzás bűncselekményét és ezekhez a törvény milyen szankciókat fűz, valamint fontos lenne a mérgezéses esetekkel kapcsolatos büntetőjogi felelősségre vonás hangsúlyozása a médiában.

Bolyky Orsolya – Sárík Eszter:

Az erőszakba torkolló vagyon elleni bűncselekmények (különös tekintettel az idők sérelmére elkövetett ilyen cselekményekre)

A vagyontárgyak megszerzéséért elkövetett erőszakos bűncselekmények jelentős része „erőszakmentesen” indul, a bűncselekmény előzetes átgondolásakor sem feltétlenül merül fel a sértett bántalmazásának terve. A bűncselekmény megvalósítása során azonban mégis erőszak alkalmazására kerül sor, amelynek elsősorban szituatív okai vannak. Ehhez kapcsolódik az elkövető aktuális és általános mentális állapota (pl. frusztráció, agresszív késztetések), valamint bizonyos személyiségjegyek – pl. gyenge mentális fűkrendszer, frusztrációs tolerancia alacsony szintje –, amelyek a szituációs tényezőkkel együtt az elkövetési magatartás erőszakba fordulását eredményezik. Az így megvalósított deliktumok végül tipikusan rablásnak, a sértett halála esetén nyereségvágyból elkövetett emberölésnek minősülnek.

Eddigi kutatásaink alapján az ilyen bűncselekmények sértettjei sok esetben idős, beteg, kiszolgáltatott emberek, ezért a vizsgálat e kiemelt büntetőjogi védelmet élvező személyek sérelmére megvalósított ilyen bűncselekményekre irányult. A mintába csak 60 évesnél idősebb sértettek kerültek (átlagéletkoruk 75,7 év). Kutatási módszerünk az ügyészségi akták – összesen 104 ügy – iratainak elemzése volt, elsősorban annak érdekében, hogy megtaláljuk a magatartásváltozás szituációs és pszichológiai okait. Emellett a szakirodalmat és a vonatkozó statisztikai adatokat is tanulmányoztuk. Összehasonlításképpen az akták egy része olyan vagyoni elleni cselekményeket (trükkös vagy besurranós lopásokat) tartalmazott, amelyek nem fordultak át erőszakba. A mintába 129 terhelt és 124 sértett került. A vizsgált bűncselekmények tipikus elkövetője fiatal (átlagéletkor 28,7 év), vidéken élő, egyedülálló, alacsony iskolai végzettségű és bizonytalan munkaerő-piaci pozícióval bíró, büntetett előéletű férfi volt. A sértetteknel a nemi arány az ellenkező képet mutatta: kétszer annyi női áldozat volt, mint ahány férfi (66,9% nő). A leginkább veszélyeztetettek egyik csoportját a közterületen egyedül tartózkodó idős, a kívülálló számára jól láthatóan lassú, nehézkes, bizonytalan mozgású emberek alkották. A sértettek másik csoportjába az egyedül élő, az otthonában egyedül tartózkodó idősök tartoztak. A lopásnak indult cselekmények jellemzően akkor fordultak át erőszakos cselekménybe, amikor az áldozatok fizikai ellenállást tanúsítottak – ez általában a náluk lévő szatyor, táska el nem engedését jelentette. Az utcai bűncselekményeket jellemzően hétköznap, a reggeli/délelőtti órákban követték el, amikor az idősök egyedül hazafelé tartottak a bevásárlásból. A kiszemelt vagyontárgy általában a sértett nyakában, fülében megcsillanó ékszer, vagy a vállán lógó táska, kezében tartott szatyor volt. Az otthonukban megtámadott sértetteket a késő esti vagy éjszakai órákban érte az abúzus. A bántalmazás módja leggyakrabban (45,6%) lökés, földre rántás volt. A terhelt és a sértett legtöbb esetben (64,5%) nem ismerte egymást.

A jogi szabályozással kapcsolatban vizsgálandó, hogy szükséges-e a törvényben nevesíteni az idős kort vagy a fogyatékossgot mint minősítő körülményt megalapozó okokat, hiszen valójában nem önmagukban ezek, hanem a velük általában együtt járó testi és/vagy szellemi deficit alapozza meg e minősítő körülmény megállapítását. *De lege ferenda* megfontolandónak tartjuk annak lehetőségét, hogy a vonatkozó minősítő körülmény a következőre módosuljon: „*állapotánál fogva a bűncselekmény elhárítására korlátozottan képes személy sérelmére*”.